

İMPARATORLUK DÖNEMİNDE DENİZCİLİĞİMİZ: OVA'DAN OKYANUSA *TURGUT REİS*

Prof. Dr. Yakup ÇELİK*

ÖZ: Bu çalışmada Türk denizcilik tarihinde önemli yeri olan Turgut Reis'in hayatının konu alındığı bir roman üzerinde durulmuştur. *Turgut Reis* romanında, yazarın Osmanlı İmparatorluğuna eleştirileri, çöküşün asıl nedenleri üzerine yaptığı yorumlar ele alınmıştır. Romandan hareketle, "Halikarnas Balıkçısı, Osmanlı İmparatorluğu döneminde denizciliğimizin ihmal edildiği görüşündedir", tezi ortaya konulmaktadır. Ayrıca, kurgunun temelini oluşturan çatışma üzerinde durulmuş, bir köylü çocuğunun bütün dünyaya nam salan kahraman hâline gelişinin öyküsü de incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı), Turgut Reis, Türk Romanı, Türk Romanında Osmanlı İmparatorluğu

Our Maritime in the Imperial Era: The Captain Turgut, from Plain to Ocean

ABSTRACT: This study investigates a novel about the life of the Captain Turgut who was an important figure in Turkish marine history. This novel includes the criticisms of the author against the Ottoman Empire; he also explains the reasons of the fall of the empire. According to Halikarnas Balıkçısı the navy had been neglected during the Ottoman Empire. Besides, the fiction which was grounded on conflict has been emphasized and the story of a peasant child who turns out to be a world-wide known hero has been analyzed.

Key Words: Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı), the Captain Turgut, Turkish Novel, Ottoman Empire in Turkish Novel.

Giriş

Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı), denizcilik tarihimizin önemli bir isminin hayatını, romana has anlatımı kullanarak, bir ba-

* Yıldız Teknik Üni. Fen-Ed. Fak. TDE Böl. ycelik@baskent.edu.tr

kıma destanlaştırmaktadır. *Turgut Reis* romanında, denizcilik tarihimizde elde ettiği zaferlerle anılan bir kahramanımızın doğumdan ölüme yaşantısı vardır. Turgut Reis'in hayatını kurgulayan bu romanda, yazarın denizciliğe, deniz hayatına ait deneyimlerinin ve engin bilgisinin yanında Osmanlı tarihine ait ilgi çekici yorumlarını da görmekteyiz.

Roman, Bodrum ve çevresinin yüzyıllara dayalı, denizle şekillenmiş yaşama tarzını da gözler önüne serer niteliktedir.

Ova – Deniz Arasında: Turgutca'dan Turgut Reis'e Doğru

Turgut Reis romanının ilk bölümü Osmanlı İmparatorluğunun denizcilik efsanesi durumundaki Turgut Reis'in çocukluk yıllarına ve denizle gerçek anlamda tanışmasına ayrılmıştır. Buradaki çatışma ova ile deniz arasındadır. Annesi ve babası Çoban Veli O'nun ovada yaşamasını istemektedir. Ancak çevresinde gördükleri, dinlediği maceralar ve ruhundan gelen ses de O'nu denize çekmektedir. İşte bu çatışma romanın ilk bölümünü oluşturur.

Halikarnas Balıkçısı Turgut Reis'in anlatımına çocukluk yıllarından başlar. Bir kahramanın gelişini, denizcilikle ilgili yaşama tarzı çevresinde, adım adım izletir okuyucusuna. Turgut Reis'in hayatına dair bilinenleri, doğduğu ve yaşadığı bölgeyi iyi bilen bir yazar olarak, kurgulama gücüyle birleştirir. Bu bağlama Turgutca'nın doğumu ve isim alma töreni yazarın geleneğe dayalı yaşama biçimini çok iyi bildiğini göstermektedir.

Turgut Reis, Muğla ilinin (o zamanki ismiyle Menteşe) Sıralovaz yarımadasının Karabağ köyünde Çoban Veli'nin oğlu olarak dünyaya gelir. Çocuğun adını, Kör Ali'nin karısı Emine'nin öldürülen oğlunun anısına "Turgutca" koyarlar. Eski birer denizci olan Kör Ali ve Hüsameddin Veli'nin de bulunduğu bu ad verme töreninde Dede Korkut'tan gelen ad verme geleneği vardır. Ayrıca çocuğun denizci olması için duaların yapılması da romandaki kahramanın gelişine zemin hazırlar niteliktedir.

Romanın ilk bölümlerinde Bodrum ve çevresinin geleneksel yaşama tarzını görürüz. Toprağa dayalı hayat ve denizcilikle şekillenmiş yaşama tarzları kol kola yürümektedir. Turgutca'nın babası Çoban Veli toprağa bağlı, Kör Ali ve Hüsameddin de denize bağlı yaşama tarzını temsil ederler.

Turgutca'nın Turgut Reis olması yönündeki veya ova ile deniz arasında yaşadığı çatışmada denizden yana tavır almasında, dinlediği üç

temel hikâye çevresindedir. Bunlar; Hüsameddin (Tabhatabacak), Kör Ali ve deniz kıyısındaki korsan grubun anlattıklarıdır.

İki yaşama tarzı arasında bocalayan Turgutca'nın kararında evvela Kör Ali ve Hüsameddin'in anlattığı maceralar etkili olur. Anlatılan maceralar, o kadar etkileyicidir ki, sağlam bir denizcinin alması gereken dersler niteliğindedir. Bu maceralar ve anlatılan yaşanmış acılar, dönemin sosyal, siyasal zemini hakkında da bilgi verir niteliktedir. Aynı zamanda şuurulu bir insanın yetiştirecek kadar da eğitim değeri taşımaktadırlar.

Hüsameddin yetmişini aşmış bir deniz gazisidir. Altmış yıl önce korsanlara karışmıştır. Bir akşam, bir Türk korsan perkendesinin (brigantin) denizcilerinin ateş yakarak türküler söylemesinin etkisinde kalarak, denizcilerin arasına karışmıştır. Yirmi yıl önceki bir deniz savaşında sağ kolu toptan ateş edilen bir zincir parçasıyla uçurulmuştur. Kolsuz olmasına rağmen korsanlardan ayrılmamıştır. Köyüne döndükten sonra "Tahtabacak" namıyla tanınır olmuştur.

Halikarnaslı Kör Ali ise; İtalyanca, Rumca, Arapça ve İspanyolca'yı su gibi bildiği için "Gâvur Ali" lakabının almış eski bir denizcidir. Bir zamanlar iki kardeşiyle birlikte denize açılan Ali, 25 yıl süren denizcilik hayatından sonra köyüne dönmüştür. Gözlerini tamamen kaybetmiştir. İspanyol korsanlarının, kocasını ve çocuğunu öldürdüğü Emine ile evlenmiştir. Kör Ali'nin hayatı çevresinde, karısı Emine'nin yaşadığı dram da anlamlıdır. Emine'nin yaşadıkları, oğlu Turgutca'nın katledilmesi; dönemin acımasız yaşayış tarzını da gözler önüne sermektedir.

Üç kardeşiyle birlikte büyük acılar yaşayan Kör Ali'nin aşağıya bir bölümünü aldığımız hikâyesi bu bakımdan dikkat çekicidir:

"Her kürekte dört kişi idik. Benim bir yanımda bir İtalyan, öteki yanımda bir İspanyol vardı. İkisi de katildiler. O forsa koğuşunun loş ışığında üç kardeş birbirimizin yüzünü bulamaz, tanıyamaz olduk. Birbirimizden uzaktık, fakat yürekçe birliktik. Seslerimizle birbirimizi teselli ederdik. Fakat günler geçtikçe bazen umutla ve bazen da umutsuzlukla söylediğimiz bir türküdeki seslerimizi, bizim değilmişler gibi tanyamaz olduk." (Turgut Reis, 4. bs, Bilgi Yayınevi, 1983, s.17).

Bu satırlarda ve romanın ilk bölümlerinde görüldüğü üzere 1400'lü yılların sonlarında denizcilikte Türk varlığından çok İspanyol ve İtalyanların kesin hâkimiyeti söz konusudur. Bu hâkimiyet, küçük orandaki Türk denizcilerinin büyük acılar yaşamasına da neden olmaktadır. Kör Ali'nin her parçası büyük bir dram olan yaşadıkları, o dönemin küçük çapta olan Türk denizci ailelerinin ortak dramı niteliğindedir.

Kör Ali'nin anlattıklarından oluşan aşağıdaki satırlar da, çocukluktan itibaren Avrupalının bize düşmanca yaklaşımını bilen ve bu tarzda yetişen Turgut Reis'in gelecekteki duygularına yön verir niteliktedir:

“Biz oturduğumuz yerde insancasına işimizle gücümüzle uğraşırken, Haçlı sefer yaparak gelir sataşır, Müslümanızı diye bizi keser, biçer, ev – barkımızı yağma eder, yakar, yıkarlar. Bunun üzerine kalkıp onlara güzel bir dayak atmak zorunda kalırız. Köteliği yeyince, ‘aman vurmayın! Sayımız suyumuz yok, gelin de barışalım.’ Derler. ‘Pekâlâ’ deriz... ‘Şu kadar yıl sürecek karşılıklı bir saldırmazlık anlaşması imzalayalım.’ Derler. İmzalarız! Silahu bırakıp işimize gücümüze döndüğümüzü görünce daha demince verdikleri söze ihanet ederek gene Haçlı seferi diye başımıza tebelleş olurlar. Yurtta Patriği, hahamı, kilisesi, okulu serbest iken, İspanya’ında, Sardanya ve Sicilya’ında kanına geçmedik hemen hemen Katolik, Protestan ve Müslüman bırakmazlar. Eh bu iş hayretullaha dokunmaz da neye dokunur?” (s. 28).

Burada bir köylünün, insanî değerler ölçüsünde Avrupalıya bakışını, yaşadıkları çevresinde, kendi anlatım tarzıyla nakledişini de görürüz.

Halikarnas Balıkcısı, romanın sonlarında anlatacağı Hızır Reis'in (Barbaros) hayatını, Turgutca'nın, deniz kıyısındaki bir ateşin çevresinde oturan korsan grubuna anlattırır. Burak Reis başta olmak üzere Türk gemicilerinin kahramanlıklarını birbirine anlatan grupta, söz dönüp dolaşır Hızır'a (Barbaros) gelir: Midilli'de Yakup adında bir köylü vardır. Bu köylünün de İshak, Oruç, İlyas ve Hızır adında dört çocuğu bulunmaktadır. Bu aile, varını yoğunu satarak 20 – 30 tonluk bir yelkenli yapar. İshak dışındaki üç kardeş daha önce, yük ve ticaret gemilerinde tayfalık ettiklerinde, çevre kıyılarını çok iyi bilmektedirler. Bir gün Rodos şövalyelerinin gemisi üzerlerine saldırır ve İlyas şehit olur. Hızır'ı da Rodos'ta bir zindana atarlar. Bir yolunu bulup Rodos'tan kaçan Hızır, Antalya'da Şehzade Korkut'un maddi ve manevi yardımıyla “halis Antalya kerestesinden on dokuz oturaklı bir perkende” yapar. Kardeşi Oruç ile birlikte denizlere açılan Hızır, birçok gemi ele geçirir. Hızır ve Oruç kardeşlerin artık birer kahraman denizci olarak adları dillerde dolaşmaktadır.

Ancak Yavuz Sultan Selim'in tahta geçişi ile denizcilerimizin durumunda değişiklik olur. İki kahraman kardeş; hamileri olan Şehzade Korkut'un ortadan kaybolması ve Yavuz Sultan Selim'in Osmanlı korsanlarının Türk sularında gezmelerini yasaklaması ile denizlerimizden uzaklara giderler. Korsanların anlattıkları ve yazarın tarih bilgisi ışığında önce Tunus'a, daha sonra da Güney Avrupa sahillerine başvururlar. Anlatılan bu serencam, daha sonra, onunla (Hızır Reis) çok iyi dost olacak bir

başka kahramanın doğuşunu da hızlandırmış, Turgutca'nın denizciliklere karar kılmasını netleştirmiştir.

İşte Turgut Reis, "Turgutca" döneminde bu hikâyelerle büyüdü. Bu acılar, deniz sevgisi ile birleşerek, onda, sevdiklerinin intikamını almak arzusunu uyandırdı.

Çoban Veli'nin oğlu Turgutca, önceleri baba mesleğini sürdürür. Şafak söktükten sonra, koyunları ve keçileri dağa veyahut deniz kıyısına götürür, böylece özgürlük boyutunu daha çocuk yaşlarından itibaren tatmış olur. Tabiat güzelliğinin etkisinden başka Hüsameddin ve Kör Ali'nin korsan hikâyeleri de, küçük Turgutca'yı deniz aşkıyla yanıp tutuşturuyordu.

Turgutca'nın hayatındaki en önemli aşamalarından biri denizci olmaya karar verişidir. Annesi ve babası çocuklarını bir daha göremeyeceklerinin ıstırapı ile bu düşüncesinden ellerinden geldiği kadar onu uzaklaştırmak isterler. Ancak Turgutca'nın, deniz aşkı yüreğine kazanmıştır. Her gün deniz kenarına gider ve ufuklara dalar. Ufuklarda Tahtabacak ve Kör Ali'den dinlediklerini görür, yaşar; kendini o iklimlere ait görür. Ova ile deniz arasındaki karar aşamasını şu satırlar dile getirir:

"Turgutca bilmedi neden, fakat 'yerinde serili duran ovayı da, ortasında saplı duran kuleyi de, şu geniş getiren keçileri de istemem!' dedi.

...

Turgutca keçileri kaldırıp dağın tâ tepesine sürdü. Önünde adalar, çepçevre peri halkaları teşkil ediyorlardı. Binlerce yıldır içine, derinliğince insan kanı akmış olan Arşipel'in dalgaları gene masmavi idi. Aşağıda kıyının önünde küçük Çatal adacıkları sıralanıyordu. Ondan sonra Sporad adaları geliyordu." (s. 30)

Bu satırlar, kendince bir ufuk çizen bir çocuğun, gelecekte büyük adam olacak bir çocuğun habercisi niteliğindedir. Burada deniz ile ova arasındaki Turgutca'nın çatışmasını da görürüz. Denizlerde levent olmak da başkalarının emrinde çalışmaktı. Bu da Turgutca'nın ruhuna uygun değildi. O denizin açıklarında kendi hayatını buluyordu.

Yazar;, bir kahramanın gelişini anlatırken bazen roman kurgusunun dışına çıkar, Turgutca'nın gelecekte bir kahraman olacağını işaretlerini verir. Yani okuyucu bir roman okur gibi, kahraman bir denizcinin hayatının anlatıldığının farkındaymışçasına romanı okur:

"Acaba çocukken keçileri gütmek için çoban sopasını tutmuş olan elinin, bir gün gelip de imparatorlukları temelinden sarsacağını seziyor muydu?" (s. 101).

Bu satırlar kronolojik bir sıra ile kurgusunu ayarlamış bir yazarın gelecektekenden haber verdiğini ve araya girerek okuyucu ile diyalog oluşturduğunu göstermektedir.

Denizcilik Efsanesi Turgut Reis Ve Osmanlı'da Denizcilik

Turgut Reis romanında, Turgutca'nın çocukluğunun hemen ardından denizlere açılması ve günden güne artan zaferleri, savaşlardaki insanca davranışları, güçlü kişiliği ve zekiliğinin anlatıldığı olaylar dizisi yer almaktadır.

Halikarnas Balıkcısı, Turgut Reis'in denizcilikteki yetişme döneminde, Osmanlı'nın denizciler dünyasındaki görünüşünü, Turgut Reis'in esir aldığı Paho'nun anlattıkları çevresinde vermektedir. Turgut Reis'in, bir Osmanlı gemisini neden zapt etmeye çalıştın sorusuna Paho'nun verdiği cevap oldukça anlamlıdır: Türklere yardım etmenin cezası, Akdeniz'deki bütün adalarda ölümdür. Bu söz, Osmanlı'nın gücünden kaynaklansa gerek, düşmanının ne denli çok olduğunu da göstermektedir.

Turgut Reis romanında, kahramanın yaşadıkları çevresinde anlatılan Osmanlı deniz savaşları, Cenevizlilerle Osmanlılar arasında geçer. Turgut Reis, deniz savaşlarında zafer üzerine zafer kazanmaktadır. Onun zaferleri kazanmasındaki sır, Halikarnas Balıkcısı'nın kurguya dayalı yorumu çevresinde şöyledir:

“Turgut Reis birkaç yıllık deniz savaşlarında birçok şeyler görmüş ve öğrenmişti. Şövalyelerin asalet ve rütbeleri, onların emirlerindeki denizcilerle dostluk bağı bağlamalarına engeldi. Onların denizcileri – o zamanın Avrupa uluslarınca da böyle idi ya – onların köleleri sayılırdı. Oysa Turgut Reis'e göre, kendi denizcileri kendi arkadaşları idi. Bir kayık karaya çekileceği zaman Turgutca, palamar ipini kendi denizcileri ile beraber çekerdi.” (s. 125 – 126).

Turgut Reis'in bir denizci olarak bütün dünyaya ün salması 1500'lü yılların başıdır. Bu yıllarda Amerika yeni keşfedilmiş; İspanyollar Amerika'nın yerlilerini kılıç, kamçı ve ateşle öldürerek ellerindeki değerli mücevherleri almışlardır. Romanda, 1510 yılındaki Osmanlı'nın durumu ve Turgut Reis'in açılımı hakkında da şu bilgiler verilir:

“O yılın ilkbaharı gelince, Turgut Reis Mandalyat Körfezi'nden bir kadirga, bir kalita, bir fırkata ve bir perkenideyle denize açıldı. Yavuz Sultan Selim doğuyla uğraşmak üzere bütün Batılılarla barış halindeydi. Bu sebepten Osmanlı sularında korsanların hareketlerine kötü gözle bakıyordu. Bundan dolayı da Turgutca, Sıralovaz kıyılarına sessiz sedasız, gizlice gelir giderdi. Ama bu seferki denize açılışında köyü Karabağ'ı ve Sıralovaz'ı top ateşiyle

selamladı. Çünkü artık Afrika kıyılarına ve Oruç Reis'in yanına gidiyordu.” (s. 130).

Bu satırlar, Osmanlı'nın o dönemdeki deniz savaşlarına bakışını vermekle birlikte, şimdiye kadar yakın çevrede tanınan, artık ünü dünyaya yayılacak olan Turgut Reis'in de habercisi durumundadır. Sıralovaz'ı top ateşiyle selamlaması, Oruç Reis'in yanına katılması ve Afrika kıyılarına doğru gidişi bu bağlamdadır. Halikarnas Balıkçısı, Turgut Reis'in bu topraklardan ayrılışını anlatırken, denizi çok iyi tanıyan yönünü de ortaya koymaktadır:

“Turgut Reis Cerigo adasıyla Mora yarımadası arasından geçti. Artık doğmuş, artık doğmuş, büyümüş olduğu Arşipel denizlerini arkasında bırakıyordu.” (s. 131).

Turgut Reis'in Oruç Reis'le Afrika kıyılarındaki ilk karşılaşmalarında, Oruç Reis'in söyledikleri, Osmanlı İmparatorluğunda gemi inşasının nasıl yapıldığını anlatır:

“Biz burada değil yalnız barutu gemi yapacak keresteyi bile bulamıyoruz. İstanbul'dakiler İznik, Adapazarı ve Sapanca ormanlarından gemi yapacak keresteyi bol bol buluyorlar. Bizim Afrika yalılarında gemi yapmağa yarar ağaç ve orman ne gezer? Biz, Papalığın, Cenevizlilerin, İspanyolların gemilerini zapt edip, onların kalıntılarından yeni tekneler yapıyoruz. Hurma ağacından gemi yapılmaz a. Kıyılarda demir madeni de yok. Toplarımızı ya doğrudan doğruya düşmandan zapt ediyoruz, ya da zapt ettiğimiz gemilerin demir aksamını ve çivilerini eriterek döküyoruz. Güllelerimiz de düşman demirindedir. Barutumuzu da düşmandan alıyor ve gene onlara karşı kullanıyoruz. Galiba pek masrafsız ve ucuz olduğumuz için İstanbul bizi seviyor ama kendi yurdumuzun sularında düşmanla savaşmamızı istemiyor. Bak, sana söyleyeyim Turgutca, bizim küçük kardeş benim gibi değildir. O gösterişi sever. Yavuz Sultan Selim ona birçok hediyeler gönderdi.” (s. 132 – 133).

Turgut Reis ile Oruç Reis İspanya, İtalya ve Afrika kıyılarına giderler. İspanya kıyılarına ilk gidişlerinde mazlum halk ile karşılaşılır. Endülüslüler yoksul halkı kendi kaderiyle baş başa bırakıp Afrika kıyılarında eğlenmeye ve Amerika'ya gitmişlerdir. Orada bıraktıkları halk Müslüman'dır. Bir yaşlı Müslüman'ın Oruç Reis'e “*Bize yardım gelse siz dindaşlarımız Osmanlı denizcilerinden gelir*” sözü bu bakımdan anlamlıdır. Bu söz, Osmanlı'nın bütün dünyada Müslümanların hamisi olduğunu da gösterir.

Halikarnas Balıkçısı, Osmanlı donanmasının Afrika kıyılarındaki tavrını da Turgut Reis'in yaşadıklarından hareketle dikkatlere sunmakta-

dır. Oruç Reis, Afrika kıyılarında Cenevizlilerin daha önce zapt ettikleri yerleri ele geçirmek istiyordu. Ancak yeterli gücü kalmamıştı. Bu bakımdan Kuzey Afrika’da yıllarca sürecektir savaşılar meydana gelir. Bu arada Hızır Reis (Barbaros), Akdeniz’deki korsanlara haber salar ve onlardan da isteyenin gelebileceğini söyler.

Turgut Reis romanında, yazar, denizcilikle ilgili yaşama tarzını, denizcilik kurallarını tarihsel gelişim ile birlikte anlatır. Halikarnas Balıkçısı, Osmanlı denizcileri arasında ganimetin nasıl paylaşıldığına dair bilgiyi da aşağıdaki şekilde sunar:

“... ikinci derecedeki korsanlar tarafından zapt edilen gemiler ve ganimetler tamamen kendilerinin olurdu. Fakat sonradan Garp Ocakları diye ad alacak olan Cezayir, Tunus ve Trablusgarp korsan beyliklerine bağlı olan korsanlar Oruç Reis zamanından itibaren elde ettikleri ganimetlerin beşte birinden sekizde birine kadar bir kısmını ülke hazinesine bırakırlardı. Kalan kısmın yarısı gemi reisine verilirdi. Gemi komuta kurulu, yani topçularla serdümen, vesaire iki, savaşçılarla gemiciler birer hisse alırdı. Fakat ekseriya reisler paylarına düşenleri gemidekilere paylaştırırlardı. (Turgut Reis aldığı ganimetin bir kısmını gemilerinde kürek çeken forsalara verirdi.)” (s. 205).

Afrika savaşlarından sonra Cezayir kazanılır. Cezayir’in alınmasından sonra Oruç Reis, bu yerleri korsan düzeniyle yönetemeyeceklerini, buralarda mutlaka bir mülki yönetimin kurulması gerektiğini söyler. Cezayir’in Batı tarafını Oruç Reis, Doğu tarafını da Hızır Reis yönetecektir. Türklerin Cezayir’de yerleşmeleri Arapların ve İspanyolların pek hoşuna gitmeyecektir. Bu durum da, Halikarnas Balıkçısı’nın yorumuyla, o dönemlerdeki Arapların ve İspanyolların bize bakışını sunması bakımından önemli.

Oruç Reis’ten sonra bütün dünyayı kasıp kavuran Hızır Reis dönemi başlar. Yanı başında da hep Turgut Reis vardır. Kanuni Sultan Süleyman’ın ona Barbaros Hayrettin Paşa adını vermesi ve onu “kaptan-ı derya” olarak ataması gerçekleşir. En güvendiği kişi de Turgut Reis’tir.

Turgut Reis’in bu olaylar esnasındaki düşüncesi de, onun yaşama tarzını, hayatı ve denizi kavrayışının arkasındaki kişiliğini ortaya koyar niteliktedir: “... kendisi (Turgut) kendi ismini hiç değiştirmeyeceğini ve ölünceye kadar adı ve sanı ile Çoban Veli’nin oğlu Turgutca kalacak”tır (s. 222).

Turgut Reis, ölünceye kadar Barbaros Hayrettin Paşa’nın yanındadır. Preveze Deniz Savaşlarında (1538) çeşitli yararlılıklar gösterir. Bu zafer Osmanlı’nın Akdeniz’deki hâkimiyetinin en üst noktası olarak tari-

he geçecektir. Halikarnas Balıkcısı, bu deniz zaferini en ince ayrıntısına kadar, bir film şeridi gibi, denizcilik terimlerini de kullanarak, sanki savaşların ortasında yer almış gibi anlatır.

“Top dumanından yıldızlar bile gözükmüyordu. Düşman bu muharebede, yüz yirmi iki savaş gemisiyle birlikte Akdeniz'deki egemenliğini de yitirmişti.” (s. 261).

Turgut Reis'in denizcilikte bütün önemli payeleri alması yanına Cenevizliler tarafından tutuklanması da anlatılır. O'nun birkaç yıl forsalık yapması, ve İmparatorluğun kararlı tepkisi sonucu kurtarılması da dikkat çekici bir boyuttur. Barbaros, bu olaydan sonra, dünyayı Cenevizlilerin başını yıkacağını söyler. Cenevizliler Turgut Reis'i serbest bırakmak zorunda kalmışlardır. Burada Cenevizlilerin şu sözül ilgi çekicidir. Onun için alacağımız altının on katını, serbest kalınca bizden çıkarır. Bu sözler, Turgut Reis'in bütün dünyaya nasıl bir korku saldığına da göstergesi durumundadır.

Halikarnas Balıkcısı, Turgut Reis'in biyografisi niteliğindeki bu romanında tarihsel bilgiyi kendi yorumunu da katarak dikkatlere sunar. Sadrazam Rüstem Paşa'yı yorumlarken, onun Hırvat olduğunu, dalkavukluk sanatında oldukça merhale kat ettiğini belirtmesi; hatta Kanuni'den sonra çöküşe geçmenin nedenini Rüstem Paşa'ya atfetmesi bunun en bariz örnekleridir. Rüstem Paşa'nın, kaptan-ı deryalığa kardeşi Sinan Paşa'yı getirtmesi de Halikarnas Balıkcısı'nın tarihteki haksızlığa yaptığı bir göndermedir. .

Yazar, Turgut Reis'in yaşadığı dönemde haksızlığa uğramış olduğunu bildirmesi hem Turgut Reis'e olan sevgisi hem de Osmanlı'da devlet düzeninin yavaş yavaş bozulmaya başlamasına bir tepki niteliğindedir. Barbaros'un ölümünden sonra Turgut Reis'in yalnız kalması, İtalya ve Cezayir'de zaferler kazanması, Kanuni'den mükâfatlar alması önemli zaferlerdir. Ancak bütün bunlara rağmen payitahta ulaşamaması da hem bir sitemdir hem de Osmanlı'nın çöküşüne dair bir tespittir. Saray içerisinde entrikaların olması, Anadolu'nun saf ve temiz dünyasına ait olan Turgut Reis'in bu daireye girememesi de bir hayıflanma içermektedir.

Sonuç

Halikarnas Balıkcısı Turgut Reis romanını denizcilik tarihimizin önemli bir isminin hayatı üzerine kurgulamıştır. Turgut Reis'in denizciliğe başlaması ve bu alanda kazandığı kahramanlıkların anlatıldığı romanda; Bodrum ve çevresinin sosyal hayatı, yaşama tarzı, gelenekleri de kurgu içerisinde sunulmaktadır. Ayrıca Halikarnas Balıkcısı'nın, Osmanlı İmparatorluğu döneminde denizciliğin ihmal edilmesine, özellikle Kanuni döneminden başlayan devlet işleyişindeki bozukluklara dair yaptığı yo-

rumlar dikkat çekici boyuttadır. Bu bakımdan roman hem denizcilik tarihimizden bir kahramanın hayat hikâyesi hem de bir Osmanlı İmparatorluğunun bir dönemine ait yapılmış sorgulama durumundadır.

KAYNAKÇA

KABAAĞAÇLI, Cevat Şakir (Halikarnas Balıkcısı) (1983), *Turgut Reis*, 4. bs, Bilgi Yayınevi, Ankara.